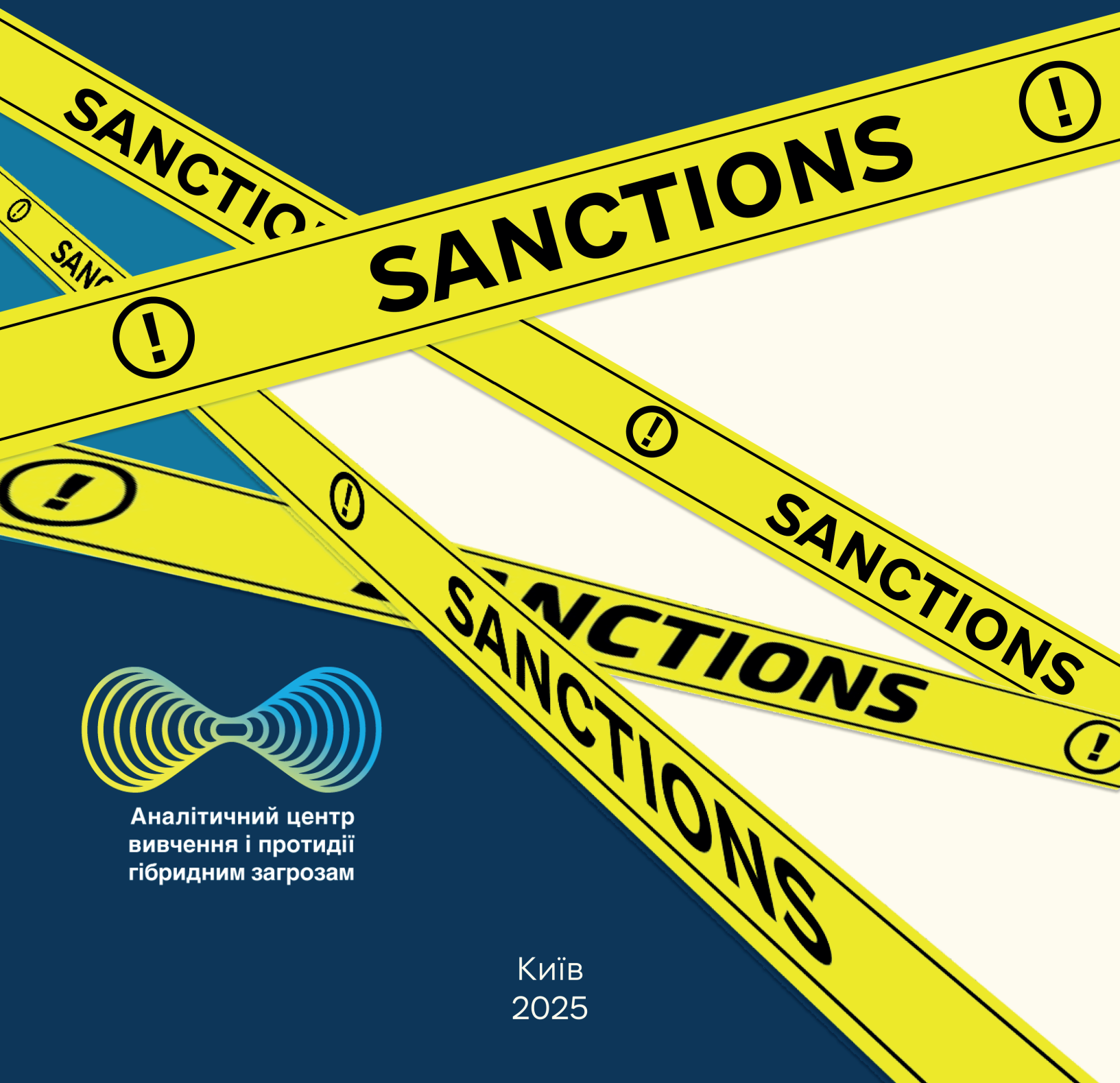

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА УЗГОДЖЕНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Аналітичний звіт

Аналітичний центр
вивчення і протидії
гібридним загрозам

Київ
2025

Аналіз ефективності та узгодженості української та міжнародної санкційної політики

Аналітичний звіт

За підтримки Міжнародного Фонду «Відродження»

Аналітичний звіт ГО «Аналітичний центр вивчення і протидії гібридним загрозам» присвячено оцінці ефективності та узгодженості української й міжнародної санкційної політики щодо військово-промислового комплексу (ВПК) російської федерації. У дослідженні вперше здійснено системний кількісний і якісний аналіз понад 1700 російських підприємств, пов'язаних із виробництвом озброєнь, на основі офіційних даних з російських державних реєстрів.

Звіт розкриває закономірності розвитку ВПК рф, зокрема стрімке зростання виробництва безпілотних літальних апаратів після 2022 року, а також аналізує критичні залежності російської оборонної промисловості від імпорту стратегічної сировини – марганцевих руд, бавовняної целюлози й титану.

На основі порівняння санкційних практик України, США, ЄС і Великої Британії встановлено високий рівень підтримки Україною санкцій партнерів і водночас низький рівень синхронізації дій партнерів із українськими ініціативами. Автори пропонують перехід до цільової санкційної політики, спрямованої на «вразливі точки» російського ВПК – ключові підприємства, ланцюги постачання та стратегічні ресурси. Такий під-хід, підкріплений міжнародною координацією, здатен завдати системного удару по военній економіці рф і підвищити ефективність санкцій як інструменту стримування агресії.

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». **Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжна-родного фонду «Відродження».**

Дослідження здійснено з використанням програмних продуктів SAYARI GRAPH та YouControl.

SAYARI

**YOU
CONTROL**

Вступ

Державна санкційна політика України визначається Законом України «Про санкції» №1644-VII від 14 серпня 2014 року (далі – Закон). Закон спрямований на **захист національних інтересів, національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України, а також на протидію терористичній діяльності.**

Стаття 4 Закону визначає **перелік із 32 видів санкцій**, які можуть застосовуватись проти:

- фізичних осіб – резидентів та нерезидентів України (іноземців),
- осіб без громадянства,
- юридичних осіб – як українських, так і іноземних.

У березні 2014 року рішенням Ради національної безпеки і оборони України **було припинено будь-яке військово-технічне співробітництво**, а також **співпрацю у воєнній сфері та сфері безпеки** з російською федерацією.

Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони, Служба безпеки України та розвідувальні органи денонсували відповідні угоди з російськими структурами та припинили співробітництво у цих сферах.

Україна **припинила обслуговування стратегічних ракетних комплексів**, які є важливою складовою ракетних військ стратегічного призначення рф і вироблялися на підприємстві «Південмаш» (ДП «Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова», м. Дніпро).

Також було припинено військовий транзит та транзит товарів подвійного призначення як територією, так і повітряним простором України.

Починаючи з **2015 року**, Україна поступово **посилила санкції проти фізичних і юридичних осіб рф**, зокрема – підприємств і організацій військово-промислового комплексу (ВПК).

На початку жовтня 2015 року Служба безпеки України заблокувала участь українських фахівців у підготовці до запуску ракети «Зеніт» із космодрому «Байконур», яку російський «Роскос-мос» закупив ще до введення санкцій і доставив у Казахстан. Інший «Зеніт», призначений для запуску у 2017 році, також не був запущений через відмову українських інженерів «Південмашу» брати участь у підготовці.

початку повномасштабного вторгнення носила обмежений характер.

Натомість **основний санкційний тиск було зосереджено на захисті інформаційного простору**, оскільки саме інформаційна операційна лінія у ті роки була ключовим напрямком гібридної війни рф проти України.

До 2022 року було запроваджено

санкції проти 2755 інформаційних ресурсів (субдоменів) та 119 програмних продуктів російського походження. Для порівняння: до 2022 року санкції були введені лише проти 91 підприємства ВПК рф, тоді як у офіційному Реєстрі оборонно-промислового комплексу рф 2015 року налічувалося приблизно 1400 таких підприємств.

Таблиця 1. **Напрямки санкційного впливу в період 2015-2022 років**

Категорії підсанкційних об'єктів	Кількість об'єктів
Ресурс (субдомен)	2755
Програмний продукт	119
Компанії ВПК	91
Логотипи	68
Компанії	11
Платіжні системи	17
Літаки, човни	4
ВСЬОГО	3065

Також санкційні удари були спрямовані проти російських олігархів, які підтримували Путіна в його гібридній війні проти України та фінансували її, використовуючи свої активи. Було введено санкції проти значної кількості компаній і підприємств, що належали цим олігархам. Метою таких заходів, ймовірно, було створити через загрозу економічним інтересам стимул до формування в рф «партії миру», послабити їхню підтримку режиму та вплинути на рішення Путіна щодо безперспективності подальшого розгортання війни проти України.

Напрямок санкційної політики України змінився з початком відкритої агресії рф. Намір нападу базувався на доктрині блиц-кригу: Росія розраховувала змусити Україну капітулювати за лічені дні. Однак цей план зазнав поразки. Сили вторгнення були розгромлені, частина їх витиснута за межі України; армія рф зазнала великих втрат озброєння й техніки, у тому числі сучасних зразків, запаси яких накопичувалися тривалий час у ході підготовки до війни. Водночас Україні не вистачило ресурсів, щоб добити угруповання вторгнення на півдні та сході.

Війна набрала затяжного характеру й перетворилася на війну на виснаження. У такому конфлікті вирішальну роль відіграють економічний та воєнно-промисловий потенціал сторін та вміння ефективно їх використовувати. Перед рф постало завдання якомога швидше не лише відновити втрачену техніку та озброєння, а й наростити їхній обсяг для формування нових з'єднань. У відповідь Москва вдалася до масштабного розширення ВПК і збільшення обсягів військового виробництва.

Протидія цьому нарощуванню може здійснюватися двома шляхами: фізичним знищенням об'єктів ВПК із застосуванням зброї та/або зниженням їхніх виробничих можливостей шляхом санкцій. Метою цього дослідження є кількісний і якісний аналіз ВПК рф, виявлення напрямів і перспектив підвищення ефективності санкційної політики України проти ВПК рф – як через механізм введення санкцій, так і за рахунок покращення координації санкційної політики з країнами-партнерами.

Розділ 2

Санкційна політика України стосовно ВПК рф

У цьому розділі аналізується, як санкції впливають на підприємства ВПК, а також розглядається санкційна політика у періоди 2015 – 2021 та 2022 – 2024 років, з урахуванням її кількісних і якісних аспектів.

Загальна характеристика санкційної політики

Із 1701 виявленої юридичної особи, що має ознаки належності до ВПК, санкції було застосовано до 585 підприємств, що становить лише 34%. Такий рівень охоплення виглядає відносно низьким.

Загалом проти цих 585 підприємств було запроваджено 8543 санкції, передбачені законодавством. Вони впроваджувалися у різні роки шляхом видання відповідних указів Президента України.

За часом введення санкції поділяються на два основні періоди:

- **2015 – 2021 роки** – санкції із терміном дії на 1 або 3 роки,
- **з 2022 року до теперішнього часу** – санкції із терміном на 3, 5, 10 років або безстрокові.

1701 ЮО з ознаками належності до ВПК можна розділити на групи:

- група 1: ЮО, що належать до Реєстру ОПК 2015 року: **412**;

- група 2: ЮО, що не увійшли в 2015 році до Реєстру ОПК-2015 але виробляють військову продукцію (один з 13-ти ОКВЕД основний): **145**;
- група 3: ЮО, що не належать до Реєстру ОПК-2015 але виробляють комплектуючі (мають декілька додаткових ОКВЕД ВПК): **218**;
- група 4: ЮО, що мають опосередковані ознаки належності до ВПК (мають по одному додатковому ОКВЕД ВПК): **926**.

Група 1: ЮО, що належать до Реєстру ОПК 2015 року.

Найвищий пріоритет у санкційній політиці повинна мати група 1 – **412** підприємств з підтвердженою належністю до ВПК. Всі підприємства, які входять в цю групу, мають бути під санкціями. За опрацьованими даними, **341 (83%)** ЮО цієї групи перебувають

під санкціями. Разом з тим **71 (17%)** ЮО не санкціоновані, незважаючи на те, що їх причетність до ВПК задукомен-тована самим агресором в Реєстрі, який **вже 10 років знаходиться у відкритому доступі**.

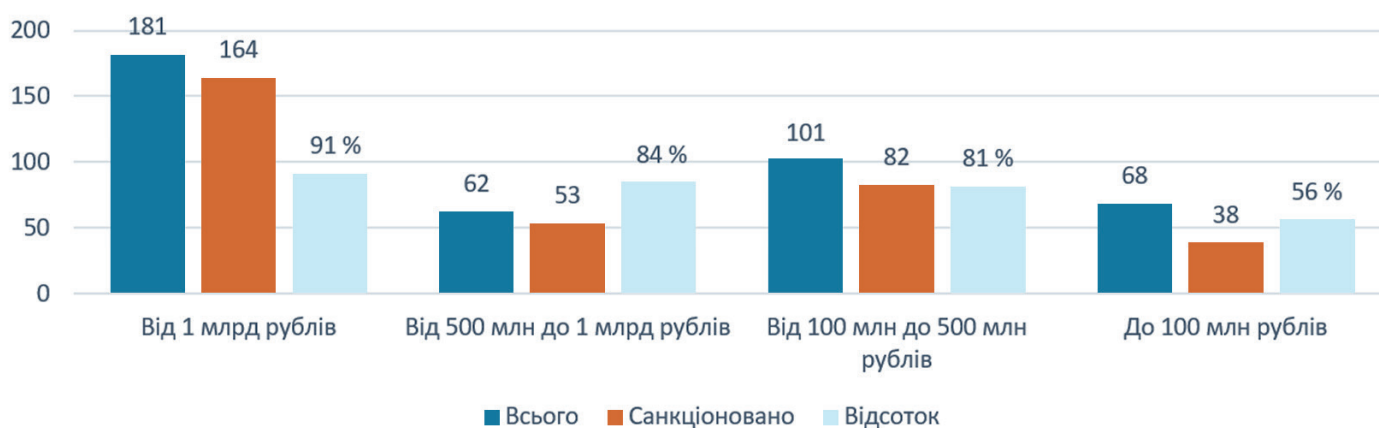
В **групі 1** встановлена підгрупа з крупних підприємств, що налічує **197** ЮО, кожне з яких **постачає продукцію державі на суму від 1 млрд рублів**.

180 (91%) ЮО з цієї підгрупи **перебуває під санкціями, однак продовжує потужно працювати, що показово вказує на неефективність санкцій**.

З **71** підприємства, які **не перебувають під санкціями і точно належать до ВПК, 17 (23%)** – крупні підприємства (**постачальники продукції на 1 млрд рублів і вище**).

Група 1 умовно розподілена на **4 підгрупи** в залежності від об'єму поставань продукції за держзамовленням: постачальники на суму від **1 млрд рублів**, постачальники від **500 млн до 1 млрд рублів**, постачальники від **100 млн до 500 млн рублів**, постачальники до **100 млн рублів**.

Діаграма 2. Умовний розподіл за підгрупами ЮО, які належать до Реєстру ОПК 2015

Група 2. ЮО, що не увійшли в 2015 році до Реєстру ОПК-2015 але виробляють військову продукцію.

З **145** ЮО цієї групи лише **54** перебувають під санкціями, що становить **37%**, **91 (63%)** ЮО залишаються без санкційного впливу.

З огляду на отримані дані група 2 - виробники військової продукції - перебуває поза увагою санкційної політики.

Група 3. ЮО, що не належать до Реєстру ОПК-2015 але виробляють комплектуючі.

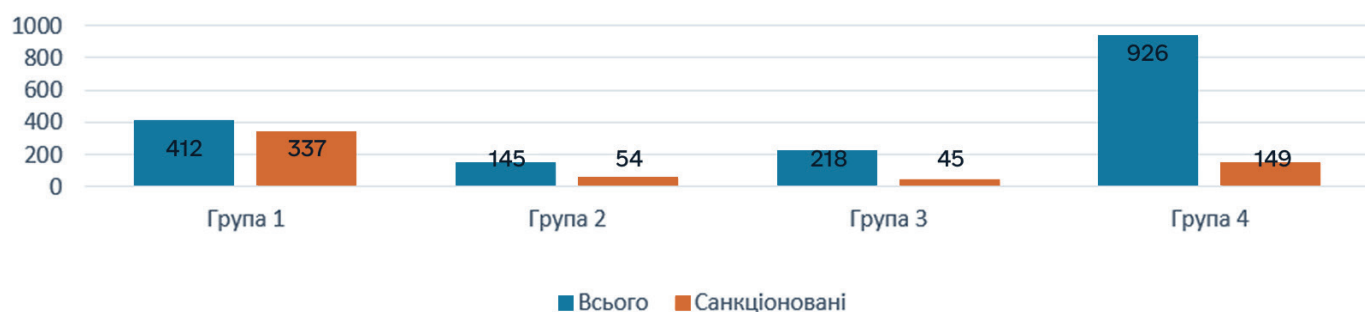
З **218** ЮО цієї групи **45 (21%)** під

санкціями, а **173 (79%)** не під санкціями. Список з **218** підприємств підлягає подальшому аналізу для встановлення підстав для накладення санкцій на ці підприємства.

Група 4. ЮО, що мають опосередковані ознаки належності до ВПК.

З **926** ЮО цієї групи **149 (16%)** під санкціями, **777 (84%)** не під санкціями.

Діаграма 3. **Інтенсивність санкційного впливу по виділеним групам ВПК**

Наведені дані свідчать про недостатність охоплення санкціями підприємств які належать до ВПК або ймовірно належать до ВПК.

Підприємства **1-ї та 2-ї груп** мають бути повністю охоплені санкціями, оскільки вони є безпосередніми виробниками зброї та військової техніки.

Щодо **3-ї та 4-ї груп**, необхідно провести детальне дослідження їхньої діяльності, щоб визначити, чи виступають вони постачальниками комплектуючих для підприємств 1-ї та 2-ї груп. Виявлені ключові вузли у їхніх корпоративних структурах повинні стати об'єктом цілеспрямованого санкційного впливу.

Для оцінки охоплення санкціями ЮО ВПК за галузями економіки було

проведено аналіз кількості санкціонованих підприємств, які мають ОКВЕД ВПК в якості основних або додаткових. Аналіз показав, що кількість ЮО з додатковим цільовим ОКВЕД перевищує кількість підприємств з тим самим ОКВЕД в якості основного, як правило, в 7-8 разів. При цьому відсоток санкціонованих підприємств з додатковим ОКВЕД вдвічі-втричі менший від санкціонованих підприємств з таким самим основним ОКВЕД.

В якості прикладу наведемо дані по 3-х основних ОКВЕД: 25.4 – Виробництво зброї і боєприпасів, 30.40 – Виробництво військових бойових машин, 20.51 – Виробництво вибухових речовин.

Таблиця 9. **Порівняння охоплення санкціями ЮО з основними та додатковими ОКВЕД ВПК**

	Всього	Під санкціями	Відсоток
Основний 25.4:	152	109	72%
Додатковий 25.4:	877	399	45%
Основний 30.40:	10	10	100%
Додатковий 30.40:	89	29	33%
Основний 20.51:	38	12	32%
Додатковий 20.51:	268	58	21%

Природньо, що підприємства санкціонуються в першу чергу за основним ОКВЕД. Підприємства з додатковими ОКВЕД ВПК санкціонуються за залишковим принципом і скоріш за все без урахування наявності військового ОКВЕД в якості додаткового.

Корпоративні зв'язки між групами юридичних осіб з однаковим ОКВЕД,

зазначеним як основний або додатковий вид діяльності, не досліджувалися. Проведення такого аналізу дозволить виявити ключові вузли в корпоративній структурі. Це, у свою чергу, дасть змогу визначити пріоритетні напрямки санкційного впливу та забезпечити його максимальну ефективність.

Таблиця 10. Підсумкові дані дослідження охоплення санкціями ЮО з ОКВЕД ВПК:

	Всього		Під санкціями		Не під санкціями	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Підприємств, які мають один або декілька з ОКВЕД ВПК(основний або додатковий) та є учасниками системи держзакупівлі	1701	100	585	34	1116	66

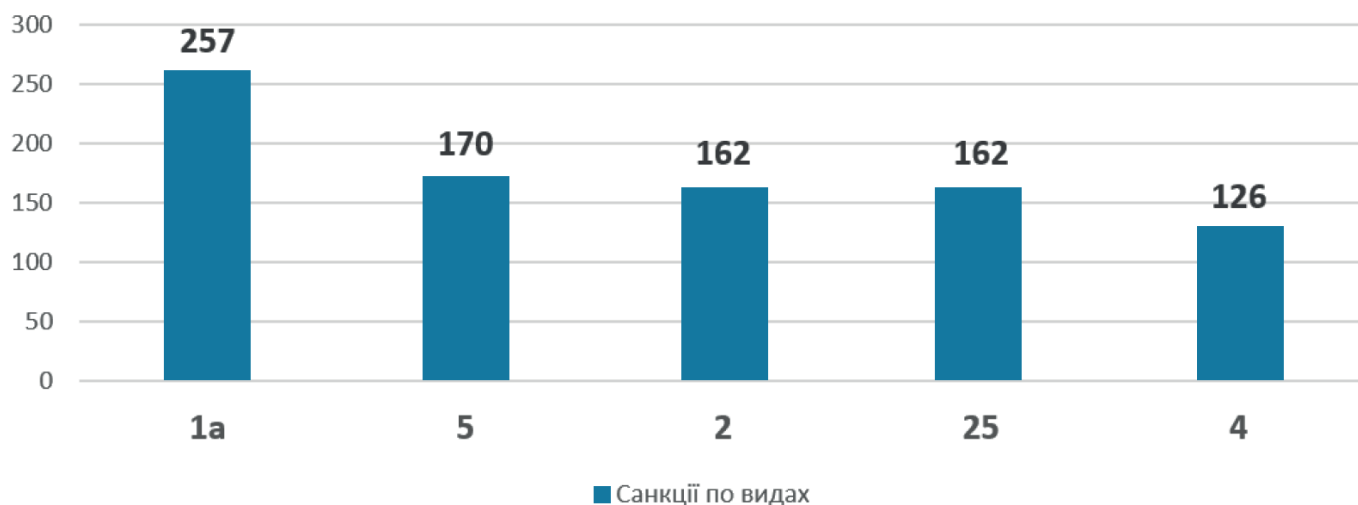
Санкційна політика України стосовно ВПК рф у період 2015-2021 років

У період з 2015 по 2021 рік було застосовано 22 види санкцій з **32-х**, визначених у Законі на сьогодні. У цей період було введено **1368** санкцій проти **91-го** ЮО ВПК з **585** санкціонованих на лютий 2025 року, що становить **15% санкційного охоплення**.

З цих **91** ЮО, лише **59** входили до Реєстру ОПК 2015 року, в якому нараховувалося **1353** ЮО, які самим фактом включення в реєстр агресор визнав як підприємства ВПК.

З **1368** санкцій **185** вводились терміном **на 1 рік**, всі інші терміном **на 3 роки**. Такий короткий термін, на який вводились санкції без їх прив'язки до умови припинення агресії, виглядає, що найменше, дивним і навряд чи обґрунтованим.

Діаграма 4. **Топ-5 видів санкцій, застосованих проти ЮО ВПК рф у період з 2015 по 2021 роки, частка яких складає понад 60% від загальної кількості**

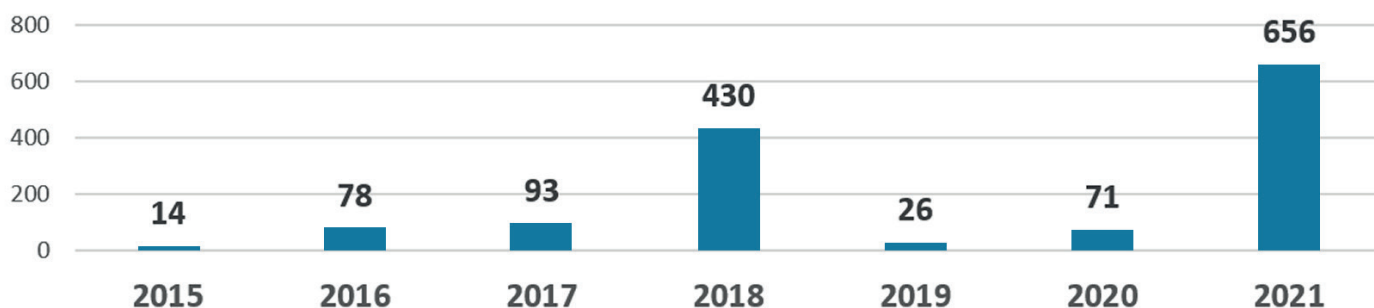

- **1a:** блокування активів - тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном;
- **5:** зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань;
- **2:** обмеження торговельних операцій;
- **25:** інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом;
- **4:** запобігання виведенню капіталів за межі України.

Велика кількість санкцій одного типу, яка перевищує загальну кількість підприємств, щодо яких вони були запроваджені, пояснюється тим, що проти одного підприємства санкції одного виду можуть накладатися неодноразово різними указами упродовж певного періоду.

З аналізу наданих даних не видно наявності **системного підходу** у санкційній політиці щодо ВПК. Складається враження, що підприємства обиралися за принципом «крупні та помітні» та включалися до загального списку разом з іншими організаціями, які не мають відношення до ВПК.

Діаграма 5. **Кількість введення санкцій проти ЮО ВПК рф по роках**

Зростання кількості санкцій проти ВПК, імовірно, обумовлене розумінням, що війна приймає затяжний характер і перетворюється у війну на виснаження. За цих умов санкції перетворюються у зброю. В той же час, зростання кількості санкцій не свідчить про системність санкційної політики стосовно ВПК.

Показовим є різке зниження санкційного тиску у 2019 році, що відбулося після зміни влади в Україні внаслідок президентських виборів. Це вказує на **нестабільність та непослідовність** у санкційній політиці. Водночас така ситуація може пояснюватися спробами нової команди влади зменшити напруженість у відносинах. Проте ці зусилля не дали результату, і тенденція до загострення стосунків не лише збереглася, а й посилилася, що призвело до **зростання кількості санкцій**.

У рік, який передував повномасштабному вторгненню РФ в Україну, рівень напруженості та відповідно кількість санкцій проти ВПК досягли свого **максимуму**.

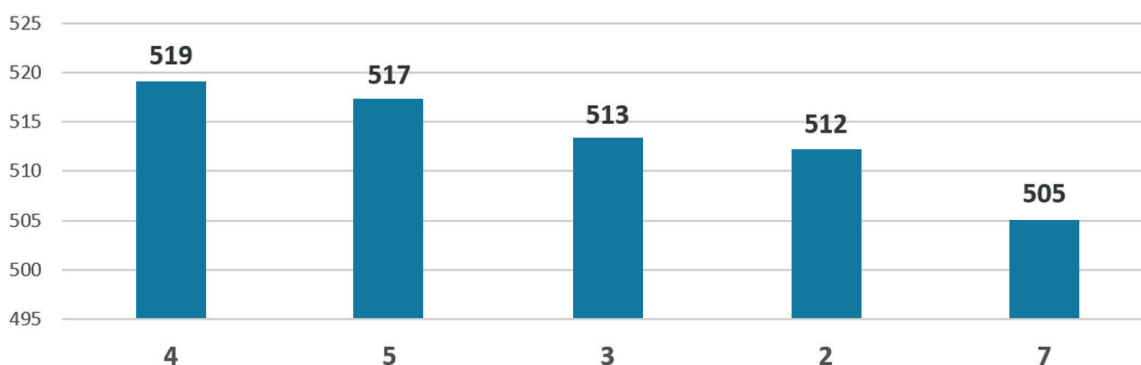
Виходячи з наведених даних, санкційна політика у період 2015-2021 років не передбачала системного підходу до санкціонування підприємств ВПК РФ. Підприємства ВПК не виділялись в окрему групу за ознакою їх належності до ВПК РФ, санкційні обмеження вводились в єдиному списку з підприємствами і організаціями інших галузей. Така санкційна політика призвела до того, що під санкції за 7 років потрапила дуже незначна кількість підприємств ВПК – лише 91 юридична особа.

Санкційна політика України стосовно ВПК РФ у період 2022-2024 років

У період з 2022 по 2024 рік було застосовано **27** видів санкцій з **32-х**, визначених у Законі на сьогодні. З **7056** санкцій **29** вводились термі-

ном на 3 роки, **1232** терміном на 5 років, **5728** терміном на 10 років, **54** терміном на 50 років, **12** довічно.

Діаграма 6. **Топ-5 видів санкцій, застосованих проти підприємств ВПК у період з 2022 по 2024 роки**

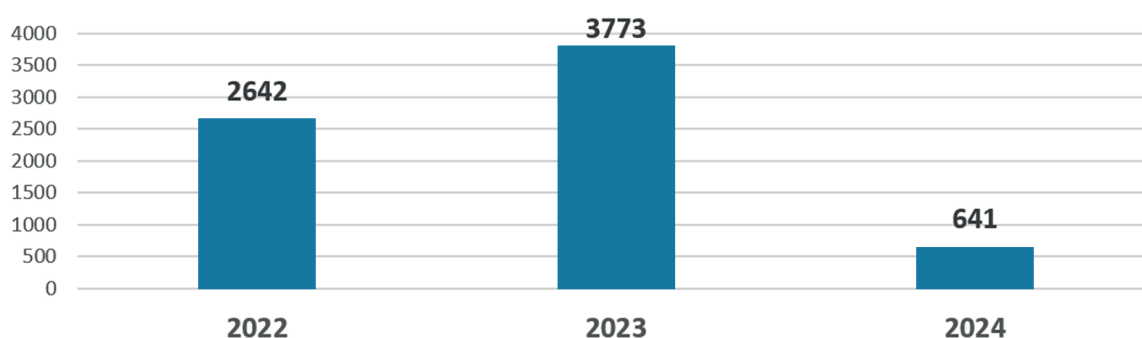

- **4:** запобігання виведенню капіталів за межі України;
- **5:** зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань;
- **3:** обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, польотів та перевезень територією України;
- **2:** обмеження торговельних операцій;
- **7:** заборона участі у приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їх інтересах.

У порівнянні з топ-5 санкціями за період 2015-2021 змінилося лише 2 види санкцій: 3 та 7 з'явилися у період 2022-2024, замість 1а та 25, які фігурували у період 2015-2021 років.

Значно, але не вирішально, збільшився термін, на який вводяться санкції, але вони лишаються не прив'язаними до безумовної умови припинення агресії і звільнені агресором захопленої території.

Діаграма 7. **Введення санкцій проти підприємства ВПК рф по роках**

Зниження кількості санкцій, запроваджених проти підприємств ВПК, частково можна пояснити тривалими строками дії санкцій, введених у попередні роки. Однак, з огляду на загалом **низький рівень охоплення санкціями юридичних осіб ВПК**, таке зменшення є свідченням **відсутності системного підходу** до санкційної політики. Значна частина підприємств ВПК залишається поза санкційним впливом.

Про брак системності також свідчить той факт, що з **91 підприємства**, які були під санкціями у 2015 - 2021 роках і термін дії санкцій щодо яких завершився до 2022 року, **14 не були повторно санкціоновані** станом на лютий 2025. Серед них **5 юридичних осіб** перебувають у Реєстрі ОПК ще з 2015 року.

Таблиця 11. **ЮО, які належать до Реєстру ОПК 2015 року і не були санкціоновані у період 2022-2024 років**

№	Підприємство	Постачальник на суму (млрд рублів)
1	АО «ЭЛЕКТРОМАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫЙ ЗАВОД «ЛЕПСЕ»	1,5
2	АО «СОЛИКАМСКИЙ ЗАВОД «УРАЛ»	1,2
3	ОАО КАЗАНСКИЙ ЗАВОД «ЭЛЕКТРОПРИБОР»	1
4	АО «ЭЛЕКТРОАВТОМАТ»	0,185
5	АО «КБ ЭЛЕКТРОПРИБОР»	0,112

Можна було б припустити, що 5 підприємств не були санкціоновані з причини їх малозначущості, невеликих масштабів виробництва тощо.

Але **три з цих підприємств** здійснюють постачання військової продукції в рамках держзамовлення на суму від **1-го млрд рублів**.

Поточний стан ВПК рф за даними з відкритих джерел

Від початку повномасштабного вторгнення в ЗМІ повідомлялось про нарощування військового виробництва в рф, переведення її економіки на військові рейки, посилення та розширення ВПК. За повідомленнями ЗМІ (особливо російських) в рф збільшувалось виробництво бойової техніки, боєприпасів, ракет та іншого озброєння.

За даними Кільського інституту економіки¹ (Німеччина) 2024 року ВПК рф вдалося наростити випуск бойової техніки в рази не дивлячись на введені проти рф санкції країнами Заходу. Наступна таблиця демонструє дані з випуску основних видів бойової техніки з 4-го кварталу 2022 року по 2024 рік у порівнянні з даними до 2022 року.

Таблиця 12. **Обсяги випуску основних видів озброєння і військової техніки ВПК рф (по матеріалам відкритої печаті)**

Вид техніки	До 2022 / 2022-2024 (в квартал)	До 2022 / 2022-2024 (в місяць)	Зростання (рази)
Танки	123/387	41/129	3
ББМ	585/1509	195/503	2,5

¹https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/fis-import/1f9c7f5f-15d2-45c4-8b85-9bb550cd449d-Kiel_Report_no1.pdf

Вид техніки	До 2022 / 2022-2024 (в квартал)	До 2022 / 2022-2024 (в місяць)	Зростання (рази)
Артилерія	45/112	15/37	2,5
ППО малої дальності	9/38	3/12	4
ППО середньої та великої дальності	6/12	2/4	2

Близько **80% танків та бойових броньованих машин (ББМ)**, що виготовляються російським ВПК, є відновленою технікою зі складів зберігання. У середньому російський ВПК щомісяця виробляє **25 нових танків та 100 нових ББМ**. Таким чином, обсяги виробництва цієї техніки безпосередньо залежать від наявності придатних зразків на складах зберігання.

За даними з відкритих джерел на зберіганні на складах знаходиться до 4000 одиниць танків різних модифікацій (Т-55А, Т-62М/МВ, Т-72/А/Б, Т80Б/БВ/У, Т-90/А). За умови збереження наявних темпів виробництва і відновлення танків (в середньому 1500 одиниць на рік) РФ вистачить танків для відновлення на 2,5 роки. Після вичерпання складів рівень виробництва танків впаде до 300 на рік.

Також на зберіганні знаходяться 5100 ББМ різних типів (БМП-1/2, МТЛБ, БТР-60/70). За умови збереження наявних темпів виробництва і відновлення ББМ (в середньому 6000 на рік) склади зберігання ББМ вичерпаються вже наприкінці 2025 року, тобто вистачить їх менше ніж на рік. Після вичерпання складів рівень виробництва ББМ може впасти до 1000 рік.

Таким чином, перед керівництвом РФ вже зараз гостро стоїть питання

наращування виробничих потужностей танкобудівних заводів.

На зберіганні перебуває понад **10 000 артилерійських систем**: приблизно **3 600 САУ** та близько **6 800 буксованих гармат**. Ураховуючи річні обсяги виробництва артсистем російським ВПК, ці запаси виглядають достатніми.

Доступ РФ до західних високотехнологічних компонентів для озброєнь фактично не припинився, незважаючи на санкції. Росія продовжує виготовляти ракети, літаки, БПЛА та іншу складну техніку – у уламках збитих дронів і ракет знаходять деталі, виготовлені у США, європейських країнах і на Тайвані. Це свідчить про наявність ефективних шляхів обходу санкцій. Крім того, РФ активно закуповує товари подвійного призначення, які формально не підпадають під санкції, але можуть бути використані для виробництва озброєння.

Російські ЗМІ повідомляють, що ВПК РФ йде не тільки шляхом відновлення старої техніки, яка знаходиться на зберіганні, але і створює цілком нові, перспективні зразки озброєння (стратегічні бомбардувальники, перехоплювачі, ракети малої та середньої дальності тощо).¹

Повідомляється про глибоку мо-

¹ Джерело <https://www.youtube.com/watch?v=dpRieanMx7Q>

дернізацію стратегічного бомбардувальника Ту-160М та про початок виробництва нового стратегічного бомбардувальника Ту-160М2. За даними російських ЗМІ до 2027 року ВКС рф мають отримати 15 Ту-160М і 10 Ту-160М2.

В 2025 році очікується перший політ перспективного висотного перехоплювача 6-го покоління Міг-41, який має прийти на заміну старому Міг-31. Новий перехоплювач планується оснащувати лазерною зброєю та перспективною електромагнітною зброєю, яка може бути ефективно застосована проти роїв БПЛА.

Підприємство ВПК «Тактичне ракетне озброєння» розробляє 3-тонні і 5-тонні ФАБи. 3-тонний ФАБ буде плануючим, корегованим, з покращеною системою наведення на ціль.

На цьому ж підприємстві готується до серійного виробництва гібриду ракети і авіабомби «Гром Е1» з супутниковим наведенням. Ця ракета пройшла випробування в Сирії, в Україні (Харків), має дальність ураження 120 км, призначена для оснащення перспективних винищувачів-бомбардувальників Су-57 та Міг-35.

Корпорація «Ростех» представила одразу декілька новинок:

- новий 57-мм зенітно-артилерійський комплекс ППО «Деривація ПВО», який має прийти на заміну застарілим «Шилці» і «Тунгусці»;
- САУ 2С42 «Лотос» для десантних військ на заміну «Нони», «Флокса»;
- ТОС 3 «Дракон», важка вогнеметна РСЗО з підвищеною дальністю ураження до 18 км.

Готується до спуску на воду ма-

лий ракетний корабель «Каракурт», здатний атакувати ракетами «Онікс» і «Калібр». Планується ввести до складу ВМФ рф 27 кораблів типу «Каракурт».

В 2024 році була випробувана нова гіперзвукова ракета «Орешник» в неядерному оснащенні (атаковано підприємство «Південмаш» в Дніпрі). Ракета має 6 боєголовок, які розділяються на завершальному етапі польоту, і не може бути збита існуючими системами ППО.

Із вищенаведеного можна зробити висновок про недостатність і недовірливість санкцій, введених Україною і партнерами проти ВПК рф. ВПК рф зростає кількісно і якісно, вирішує проблеми з постачанням дефіцитних комплектуючих шляхом обходу санкцій, посилено фінансується державою. Незважаючи на ведення активних бойових дій в Україні, у ВПК рф вистачає потужності не тільки на відновлення втраченої техніки, а також на ведення перспективних розробок нових видів озброєння.

Розділ 3

Санкційна політика партнерів України стосовно ВПК рф

У цьому розділі буде коротко розглянута санкційна політика США, ЄС, Великої Британії стосовно ЮО ВПК рф.

Санкційна політика США стосовно ВПК рф

Санкційний механізм в США побудований на так званих санкційних програмах, які складаються головним чином з указів (executive orders) Президента США. Санкційна програма оголошується першим указом програми, подальші укази приймаються в міру необхідності розширення області застосування оголошеної програми. Списки підсанкційних осіб конкретної програми не є сталими – фізичні та юридичні особи включаються або виключаються зі списків по мірі попадання під або виключення з-під критеріїв програми. За підтримання санкційних списків програми в актуальному стані відповідає державний орган, визначений у першому указі програми.

На сьогодні діють дві санкційні програми проти рф, які пов'язані з війною рф проти України: «Україна-рф», «Шкідлива зовнішня діяльність рф».

Всього за ціми програмами санкціоновано **3876** російських юридичних осіб.

До програми «Україна-рф» станом на лютий 2025 року входить 7 указів (executive orders), до програми «Шкідлива зовнішня діяльність рф» входить **6** указів. Для зручності користування

Міністерством фінансів США санкційні списки виконавчих ордерів за номерами EO-13662, EO-14024 з цих двох програм об'єднані у так званий список «Секторальні санкції».

З **1701** ЮО ВПК рф, які були встановлені за вище описаною методикою, **350** перебувають під санкціями США. Деякі ЮО знаходяться під санкціями одночасно за декількома указами. Але охоплення ВПК санкціями – **лише 21%** від всіх санкціонованих ЮО

Таблиця 13. **Розподіл санкціонованих ЮО ВПК рф по санкційним виконавчим ордерам США**

Санкційна програма	Санкційні виконавчі ордери США	З числа ЮО ВПК рф, які перебувають під санкціями США
Шкідлива зовнішня діяльність рф	RUSSIA-EO14024	344
Україна-рф	UKRAINE-EO13661	9
Україна-рф	UKRAINE-EO13662	9
Україна-рф	UKRAINE-EO13685	1

З **350**-ти ЮО, санкціонованих США, **340** санкціоновано/підтримано Україною, що становить достатньо високий відсоток синхронізації санкційної політики з боку України - **97%**.

З іншого боку, враховуючи що Україною санкціоновано **585** ЮО, **340** «спільних санкцій» вказують на значно нижчий відсоток синхронізації санкцій з боку США, який становить лише **58%**.

Аналіз санкціонованих США ЮО рф по основним і додатковим ОКВЕД

ВПК показує пріоритети в направленості санкційного впливу (**% від усіх ЮО з такими ОКВЕД в якості основного або додаткового**):

- **30.30.43 – Виробництво ракет-носіїв – 48%;**
- **30.30.32 – Виробництво літаків – 45%;**
- **30.30.3 – Виробництво вертольотів, літаків та інших літальних апаратів – 28%;**
- **25.4 – Виробництво зброї і боєприпасів – 27%.**

Санкційна політика ЄС стосовно ВПК рф

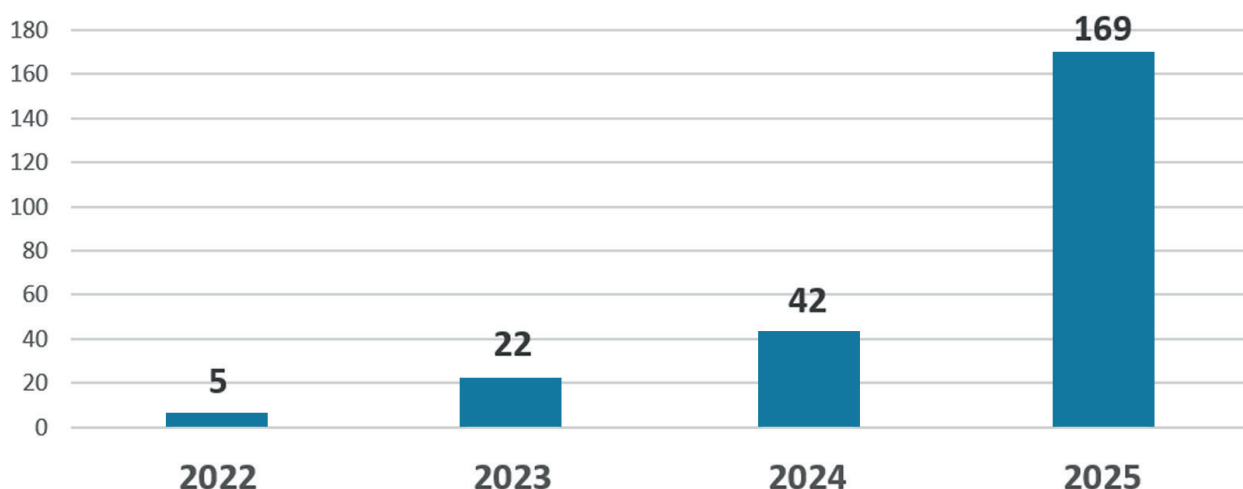
ЄС накладає санкції на фізичних та юридичних осіб рф пакетами санкцій, які затверджуються Радою ЄС на основі погодження санкцій всіма країнами-членами ЄС. Санкції ЄС є динамічними, їх обсяг та зміст можуть змінюватися в міру розвитку ситуації та позиції країн-членів ЄС.

Механізм введення пакетів санкцій проти фізичних та юридичних осіб

рф працює через так звані санкційні регламенти, які вводяться протягом року. Всього за регламентами санкціоновано **1076** юридичних осіб рф.

Санкції проти ВПК ЄС розпочав вводити з 2022 року, тобто після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Діаграма 8. **Кількість санкціонованих ЮО ВПК рф по роках**

З діаграми видно, що санкційна політика ЄС спрямована на постійне підвищення санкційного тиску на ВПК рф.

З **1701** встановлених ЮО ВПК рф **238** перебувають під санкціями ЄС, що становить лише **14%**.

З цих **238**-ми ЮО, **235** санкціоновано Україною («спільні санкції»), що становить дуже високий відсоток синхронізації санкційної політики з боку України у **99%**.

В той же час, враховуючи, що Україною санкціоновано **585** ЮО ВПК рф, **235** «спільних санкцій» становить лише **39%**, тобто з боку ЄС відсоток синхронізації достатньо низький.

Аналіз санкціонованих ЄС ЮО рф по основним і додатковим ОКВЕД ВПК показує пріоритети в направленості санкційного впливу (**% від усіх ЮО з такими ОКВЕД в якості основного або додаткового**):

- **30.30.43 – Виробництво ракет-носіїв, 48%;**
- **30.30.32 – Виробництво літаків, 45%;**

- **25.4 – Виробництво зброї і боеприпасів, 23%;**
- **30.30.3 – Виробництво вертольотів, літаків та інших літальних апаратів, 22%.**

При порівнянні направленість санкційної політики ЄС і США спостерігається майже повна ідентичність. Це може свідчити про певний ступінь спільного бачення напрямів санкційного тиску США і ЄС на галузі ВПК рф.

Санкційна політика Великої Британії стосовно ВПК рф

Велика Британія накладає власні санкції на фізичних і юридичних осіб рф за агресію рф проти України. Списки підсанкційних фізичних і юридичних осіб розміщені в документі під назвою THE RUSSIA (SANCTIONS) (EU EXIT) REGULATIONS 2019.

Всього в санкційному списку Великої Британії знаходиться **487** ЮО рф.

З **1701** встановлених ЮО ВПК рф Великою Британією накладено санкції на **56** з них, що становить **11%**.

На відміну від санкційних списків США і ЄС, в санкційному списку Великої Британії знаходяться тільки крупні підприємства ВПК, що може бути одним з критеріїв накладення санкцій.

З **56-ти** підприємств, санкціонованих Великою Британією **53** санкціоновано Україною («спільні санкції»), що

становить високий відсоток синхронізації санкційної політики з боку України у **95%**.

По відношенню до України, якою санкціоновано **585** ЮО ВПК рф, «спільні санкції» складають лише **9%**, тобто з боку Великої Британії відсоток синхронізації санкційної політики з Україною вкрай низький.

Аналіз санкціонованих Великою Британією підприємств по основним і додатковим ОКВЕД ВПК показує, що основні санкційні удари спрямовані проти підприємств з ОКВЕД:

- **30.30.32 – Виробництво літаків, 27%** від усіх підприємств з таким ОКВЕД в якості основного і додаткового.

Висновки

Країни-партнери України запроваджують санкції проти юридичних осіб російського ВПК, керуючись власними критеріями, національним законодавством та механізмами їх реалізації.

Існують ознаки **узгодженості санкційної політики** як між самими партнерами, так і між партнерами та Україною, зокрема:

- узгодженість дій між **США та ЄС**;
- **високий рівень підтримки** Україною санкцій, запроваджених партнерами.

Водночас спостерігається **низька або дуже низька підтримка** українських санкцій з боку партнерів, що значно зменшує їхню ефективність.

Відсутність повної синхронізації санкційної політики проти ВПК рф створює умови для обходу обмежень. Наприклад, підприємство може перебувати під санкціями в Україні, але не бути під обмеженнями ЄС, що дозволяє проводити торговельні операції через країни ЄС.

Фактично, українські санкції без підтримки партнерів у більшості випадків не можна вважати ефективними.

При цьому Україна, як держава, що

зазнала агресії, запроваджує найбільшу кількість санкцій проти підприємств російського ВПК у порівнянні з іншими країнами-партнерами.

Таблиця 14. **Порівняння інтенсивності впливу України та партнерів на ВПК рф**

Країна	Кількість санкціонованих ЮО ВПК рф	Частка в порівнянні з Україною
Україна	585	100%
США	350	60%
ЄС	238	41%
Велика Британія	56	10%

Очевидно, що міждержавні комунікації України з країнами-партнерами з питань санкційної політики проти ВПК рф недостатньо ефективні.

Санкційний вплив на ВПК рф не знаходився і не зайняв центрального міста в загальній санкційній політиці України і партнерів.

Таблиця 15. **Рівень пріоритетності ВПК рф у санкційній політиці України і країн-партнерів (данні на серпень 2025 року)**

	Всього ЮО рф, на які накладено санкції	Санкціонованих ЮО ВПК	Відсоток
Україна	7082	585	8%
США	3876	350	9%
ЄС	1076	238	22%
Велика Британія	487	56	11%

Види санкцій України та країн-партнерів проти ЮО рф в певній мірі схожі між собою: арешт активів на території країни, що вводить санкції; заборона для резидентів ведення бізнесу, торгівлі з підсанкційними юридичними особами; заборона грошових переказів резидентами підсанкційним юридичним особам, тощо.

Важливо продовжити чинити санкційний тиск на ВПК рф.

Поява ЮО в санкційних списках України і країн-партнерів змушує керівництво рф реагувати. Попадання ЮО ВПК рф під санкції створює ризик для підприємств-партнерів (як російських, так і іноземних) потрапити під вторинні санкції, що особливо акту-

ально для іноземних юридичних осіб. Тому керівництву РФ доводиться шукати шляхи і вживати заходів для приховування ланцюжків постачання, надавати додаткові гарантії безпеки співпраці.

Так, для приховування факту заключення військових контрактів після повномасштабного вторгнення в Україну керівництвом РФ було прийнято рішення про закриття інформації про військове держзамовлення для ЮО ВПК. Раніше така інформація відкрито публікувалась в реєстрах і давала змогу підприємцям орієнтуватися у сфері держзамовлень і заключати вигідні контракти з ЮО ВПК під держзамовлення.

Іншою вагомою причиною для здійснення тиску на ЮО ВПК РФ є вплив на експортний потенціал РФ в сфері озброєнь і військової техніки. Загальновідомо, що РФ до 2022 року була другим у світі експортером зброї після США і займала близько 30% світового ринку в цій сфері. Експорт зброї являє собою значне джерело валютних надходжень до РФ. Крім того, експорт зброї для РФ був політичним засобом впливу на країни-партнери.

Санкційний тиск на ЮО ВПК РФ має не аби яке значення для зниження експортного потенціалу РФ. Введення санкцій, створює ризики вторинних санкцій для країн-партнерів РФ та компаній-імпортерів, резидентів цих країн. Це призводить до відмови від закупівель російської зброї, що в свою чергу знижує валютні надходження та політичний вплив РФ в деяких регіонах світу.

Розділ 4

Шляхи підвищення ефективності санкційної політики

ВПК рф налічує понад **6 000 юридичних осіб**, які прямо або опосередковано пов'язані з виробництвом військової продукції (за основним або додатковим ОКВЕД). Значна частина цих підприємств бере участь у державних закупівлях. Хоча показники, отримані в дослідженні, не є абсолютно точними, вони досить близькі до реальної картини й коректно відображають загальні тенденції санкційної політики.

Для підвищення ефективності впливу на ВПК рф можливі два підходи:

1. Універсальне запровадження санкцій – накладання обмежень на всі ще несанкціоновані юридичні особи ВПК.

Мінуси цього підходу:

- через велику чисельність підприємств (а також інші важливі галузі, що потребують санкцій – Росатом, Ростех, банківська сфера тощо) загальна кількість суб'єктів буде критично зростати;
- навряд чи отримаємо підтримку партнерів для одночасного введення такої маси санкцій;
- контроль і запобігання обхідним

схемам стане значно складнішим;

- частина підприємств мало чутлива до санкцій через забезпечення їхньої роботи внутрішніми ресурсами рф або допомогою її союзників.

Отже, **швидкого суттєвого ефекту від цього шляху не очікується.**

2. Точкові удари по критично вразливих місцях – виявлення критично вразливих місць в стратегічних галузях економіки рф і нанесення узгоджених з партнерами санкційних ударів.

Вразливість визначається критичною залежністю рф від імпорتنих поставок. Особливу увагу слід приділити залежності ВПК від сировини:

- великі поставки сировини важче приховати, ніж дрібні комплектуючі;
- при масштабних поставках логістика стає додатковим механізмом для санкційного тиску.

В якості можливих напрямків санкційного впливу доцільно розглянути:

- **Поставки марганцевих руд і концентратів** (вплив на металургію в цілому і практично на всі галузі машинобудування, для

ВПК – на виготовлення бронетехніки і артилерії).

- **Поставки бавовни і азотної кислоти** (вплив на виготовлення нітроцелюлози - порохів, артилерійські порохів, вибухових речовин, а відтак – вплив на виготовлення ракет і всіх видів боєприпасів в цілому).
- **Поставки сировини для виготовлення титану** – застосування всеохоплюючих санкцій неможливо в наслідок критичної залежності економіки Заходу від поставок виробів з титану з рф. Але,

по-перше, потрібно припинити/не допустити поставки сировини з України. **Потрібно проаналізувати, знайти і вплинути на критичні точки в побудові корпоративної мережі титанової галузі**, яка працює на потреби ВПК (приклад - ИСЕТСКИЙ КУЗНЕЧНО-МЕХАНИЧЕСКИЙ ЗАВОД, інші заводи металообробного сектора).

Марганцеві руди і концентрати

Рф критично, майже на 100%, залежить від імпорту марганцевих руд, необхідних їй при виплавці спеціальних марок сталей, які використовуються для виробництві броньованої техніки та гарматних стволів.

Споживання заводами рф марганцевої руди у передвоєнні роки (за виключенням періоду пандемії COVID-19), за даними російських аналітиків ринку, складало 1,1-1,3 млн. т з тенденцією до помірного зростання.

Таблиця 16. **Споживання марганцевої руди економікою рф**

EXPORT VOLUMES OF MANGANESE ORES TO RUSSIA IN 2017 - 2022						
YEARS	2017	2018	2019	2020	2021	2022
WEIGHT, T	1 067 387	1 318 420	1 081 259	1 189 381	1 394 150	1 500 000

Починаючи з 2023 року статистичні дані щодо споживання марганцевої руди рф засекретила.

Основними експортерами марганцевих руд до рф традиційно залишалися країни «глобального півдня» – ПАР, Габон, Бразилія. В останні часи до них приєдналися Кот Д'Івуар та Мексика. Експорт марганцевих руд з Ка-

захстану (з яким у рф є пряме залізничне сполучення широкою колією), Грузії та Туреччини оцінюються як незначні.

Загальний імпорт рф марганцевих руд з усіх джерел у 2023 році оцінюється в обсязі 2,05 - 2,1 млн.т (абсолютний історичний рекорд).

Парадоксальним виявився той

факт, що абсолютно переважна частина цієї стратегічної сировини імпортувалася до рф через порти дружніх Україні країн Балтії. Імпорт марганцевої руди до рф за цим напрямком у 2023 р. складав близько 2,0 млн. т (понад 90%, також є абсолютним історичним рекордом).

Постачальниками до рф марганцевих руд через порти країн Балтії були відомі видобувні африканські компанії та експедиторські компанії Латвії і Естонії.

Видобувні компанії

Видобувними компаніями постачання марганцевих руд російським споживачам відбувалось напряму через латвійські порти.

Таблиця 17. **Постачання марганцевих руд видобувними компаніями напряму в рф**

VOLUME OF TRANSMISSION OF MANGANESE ORE IN LATVIA PORTS, T						
Period	United Manganese of Kalahari Ltd. (South Africa)	Kudumane Manganese Resources Ltd. (South Africa)	Nouvelle Gabon Mining S.A. (Gabon)	Tiger Plant Mining Ltd. (South Africa)	Ore & Metal Company Ltd. (South Africa)	Total
24.02.2022 - 31.12.2022	162,173	49,673	47,658	0	0	259,505
01.01.2023 - 27.11.2023	243,689	40,848	834	18,635	4,478	308,484
Total 24.02.2022 - 27.11.2023	405,862	90,522	48,492	18,635	4,478	567,989

Найбільшим постачальником серед видобувних компаній, із великим відривом, була й залишається південно-африканська United Manganese of Kalahari, Ltd, співвласниками якої є підсанкційний російський олігарх Віктор Вексельберг та правляча партія Південної Африки – Африканський національний конгрес (АНК).

За неповні 11 місяців 2023 року ця компанія поставила до Російської Федерації 243 689 тонн марганцевої руди, а загалом із початку повномасштабного вторгнення – 405 862 тонни.

І це попри те, що Вексельберг перебуває під санкціями США, ЄС, Великої Британії та України.

Експедиторські компанії країн Балтії

В ході проведеного дослідження руд шістьма експедиторськими компаніями з Латвії та однією – з Естонії:

- **ALPHA SHIPPING COMPANY SIA**, №40003231610, Skanstes iela 12, Vidzemes priekšpilsēta, Rīga, LV-1013, Latvia;
- **BLC, SIA**, №40003695992, Rīga, Audēju iela 15-4, LV-1050, Latvia;
- **VENTSPILS TIRDZNIECĪBAS OSTA, AS**, №40003236622, Ventspils, Dzintaru iela 22, LV-3602, Latvia;
- **LDZ Loģistika SIA**, №40003988480, Rīga, Dzirnavu iela 147 k-2, LV-1050, Latvia, (дочірнє підприємство державної Valsts akciju sabiedrība «Latvijas dzelzceļš»);
- **RĪGAS OĢĻU TERMINĀLS, SIA**, №40103543661, Rīga, Eksporta iela 15 k-1, LV-1045, Latvia;
- **SRR LOGISTICS, SIA**, №40103317883, Rīga, Andrejostas iela 29, LV-1045, Latvia;
- **SILSTEVE AS**, №11130332, Ida-Viru maakond, Sillamäe linn, Kesk tn 2, 40231, Estonia.

Отримані в результаті аналізу міжнародної бази даних 52WMB статистичні матеріали стосовно вантажів марганцевої руди – завезеної, обробленої та спрямованої залізницею до рф виключно експедиторами країн Балтії, - наведено в таблиці 18.

Таблиця 18. **Поставки марганцевої руди, завезеної, обробленої та спрямованої залізницею до рф експедиторами країн Балтії**

	THE COUNTRY	LATVIA							ESTONIA	LATVIA+ ESTONIA
	THE COMPANY	VENT SPILS TIRDZNIECĪBAS OSTA. AS	SRR Logistics, SIA	ALPHA SHIPPING COMPANY, SIA	BLC, SIA	LDZ Loģistika SIA	RĪGAS OĢĻU TERMINĀLS, SIA	TOTAL	SILSTEVE AS	
	REGISTRATION NUMBER	№ 40003236622	№ 40103317883	№ 40003231610	№ 40003695992	№ 40003988480	№ 40103543661		№ 11130332	
WEIGHT, T	PORT	VENT SPILS	RIGA	VENT SPILS	RIGA	RIGA	RIGA		SILLAMAE	
	2022 (324.02)	189 823	155 926	95 955	0	331 571	0	773 274	0	773 274
	2023 (по 27.11)	276 787	0	225 065	398 618	80 972	22 149	1 003 591	375 622	1 379 213
	TOTAL (24.02.2022 - 27.11.2023)	466 610	155 926	321 020	398 618	412 543	22 149	1 776 866	375 622	2 152 487

Експорт найбільшої кількості марганцевої руди до металургійних заводів рф через порти Латвії та Естонії за період повномасштабної російської агресії проти України забезпечили три латвійські експедиторські компанії:

1 місце – VENTSPILS TIRDZNIECĪBAS OSTA, AS (порт Вентспілс) - 466 610 т;

2 місце – Державна LDZ LOGISTIKA SIA (порт Рига) - 412 543 т;

3 місце – BLC, SIA (порт Рига) - 398 618 т., а також південно-африканська видобувна компанія **UNITED MANGANESE OF KALAHARI, LTD (405 862 т).**

Окрім «Балтійського коридору», постачання марганцевої руди до Російської Федерації здійснювалося також через російські порти (зокрема Мурманськ), а також через **Грузію та**

Туреччину, яка у грудні 2023 року збільшила експорт марганцевої руди до рф до **20 223 тонн**.

Загальний обсяг експорту марганцевої руди до рф із цих напрямків у 2023 році становив лише **близько 200 – 250 тис. тонн**.

Аналіз показує причини різкого зростання обсягів експорту марганцевої руди до рф через порти країн Балтії:

- Значні відстані та великі обсяги трансокеанічного постачання марганцевих руд із країн Африки та Південної Америки до Росії вимагають залучення **великотонажних суден класу PANAMAX** дедвейтом близько **50 тис. тонн** і осадом від **12 метрів**.
- Це, своєю чергою, потребує **глибоководних причалів** у незамерзаючих портах із розвиненою залізничною інфраструктурою, наявністю вільних складських площ і потужної вантажопідйомної техніки.
- В умовах санкційного тиску та очікуваного його посилення небагато операторів суден-рудовозів погоджувалися направляти свої судна до російських портів. Крім того, **глибоководні причали та складські потужності** російських портів, які раніше оперували марганцевою рудою (Мурманськ, Новоросійськ, Усть-Луга), значною мірою зайняті **експортом вугілля** та іншими генеральними вантажами.
- У цих умовах **єдиним реально економічно привабливим маршрутом**, який дозволив різко збільшити обсяги постачання марган-

цевої руди до рф – критично необхідної для її металургії та ВПК, – **став Балтійський коридор**, а саме порти **Латвії (Рига, Вентспілс, Лієпая) та Естонії (Сілламяе)**.

- У зазначених портах традиційно добре налагоджені логістичні процеси перевалки марганцевої руди, при цьому останнім часом вони відзначалися **значною незавантаженистю**.
- Також **незавантаженими залишаються залізничні маршрути** від портів країн Балтії до російських металургійних підприємств у центральній частині рф та на Уралі.
- Значну частку додаткових перевалок марганцевої руди забезпечив **естонський порт Сілламяе**, через який за неповні 11 місяців 2023 року було перевалено **375 622 тонни**, або **27% загального обсягу**. Дослідження показали, що цей порт **на 50% належить і контролюється російськими бізнесменами**, наближеними до **Володимира Путіна**.

Широке використання Росією **марганцевих марок сталей** у виробництві та відновленні бронетехніки й артилерійських систем, а також **безпрецедентне зростання експорту марганцевої руди до рф**, від імпорту якої вона **залежить на 100%**, через так званий **«Балтійський коридор»** становило **стратегічну загрозу** як для України, так і для країн Балтії. Ця ситуація вимагала **негайного реагування** як з боку керівництва України, так і з боку урядів дружніх балтійських держав.

Стан справ із забезпеченням металургії рф марганцевою рудою, а також **фактичне наповнення російського бюджету та золотовалютних резервів** за співучасті експедиторських компаній і портів країн Балтії було оцінено як **надкритичне** та таке, що потребує **невідкладного втручання** всіма можливими ефективними засобами – як з боку **офіційних органів України та урядів Латвії й Естонії**, так і з боку **ЗМІ та громадянського суспільства**.

За результатами проведеної аналітичної оцінки, з урахуванням того, що **блокування постачання марганцевої руди до рф через порти країн Балтії** технологічно неможливо швидко або без значних додаткових витрат компенсувати іншими логістичними маршрутами, було ухвалено рішення про **нанесення стратегічного удару по металургійній промисловості рф та зниження здатності російського ВПК до відновлення й випуску нової важкої бойової техніки**.

У період **грудень 2023 – березень 2024 року** було розроблено та реалізовано **комплекс скоординованих заходів**, спрямованих на **стимулювання ухвалення країнами ЄС спеціального пакета санкцій**, що передбачав **заборону транзиту марганцевої руди через територію Євросоюзу**.

У результаті **Європейський Союз**, за ініціативи **Латвії**, ухвалив **14-й пакет санкцій**, який містить відповідну заборону (Регламент Ради ЄС № 833/2014 від 31.07.2014 р. про обмежувальні заходи у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні)

З урахуванням того, що у 2023р. рф повністю засекретила свою митну статистику, складно встановити достеменно поточні діючі маршрути експорту до рф марганцевої руди походженням з Південної Африки та Південної Америки. Але, російські експерти припускають, що, скоріш за все, нові альтернативні маршрути постачання марганцевої руди в обхід європейських санкції переорієнтувалися на китайські порти і далі залізницею через Казахстан, а також на Туреччину і Іран, з використанням, в подальшому, морського шляху через Каспійське море¹.

Перехід на **альтернативні маршрути постачання марганцевої руди** призвів до **значного подовження та подорожчання логістики** для російських феросплавних підприємств (йдеться про додаткові тисячі кілометрів в один бік). Це також зумовило **необхідність накопичення більших складських запасів руди** та, відповідно, **відволікання фінансових ресурсів** на тлі збільшення термінів обігу вантажів.

Загальне оціночне **подорожчання логістичної складової** становить **сотні мільйонів доларів США на рік**.

Унаслідок **санкційного впливу з боку ЄС** Росії було завдано **відчутного удару**, однак із часом його ефект почав нівелюватися. **Позасанкційним залишилися видобувний та логістичний сектори**, які забезпечують **експорт марганцевих руд і концентратів до рф**.

¹ https://www.prometall.info/analitika/es_zapretil_postavki_margantsevoy_rudy_v_rossiy

Комплексний і скоординований санкційний удар партнерів по цьому напрямку матиме колосальні нега-

тивні наслідки для металургії агресора в цілому та для військово-промислового комплексу рф зокрема.

Бавовна як важливий компонент у циклі виробництва вибухівки в рф

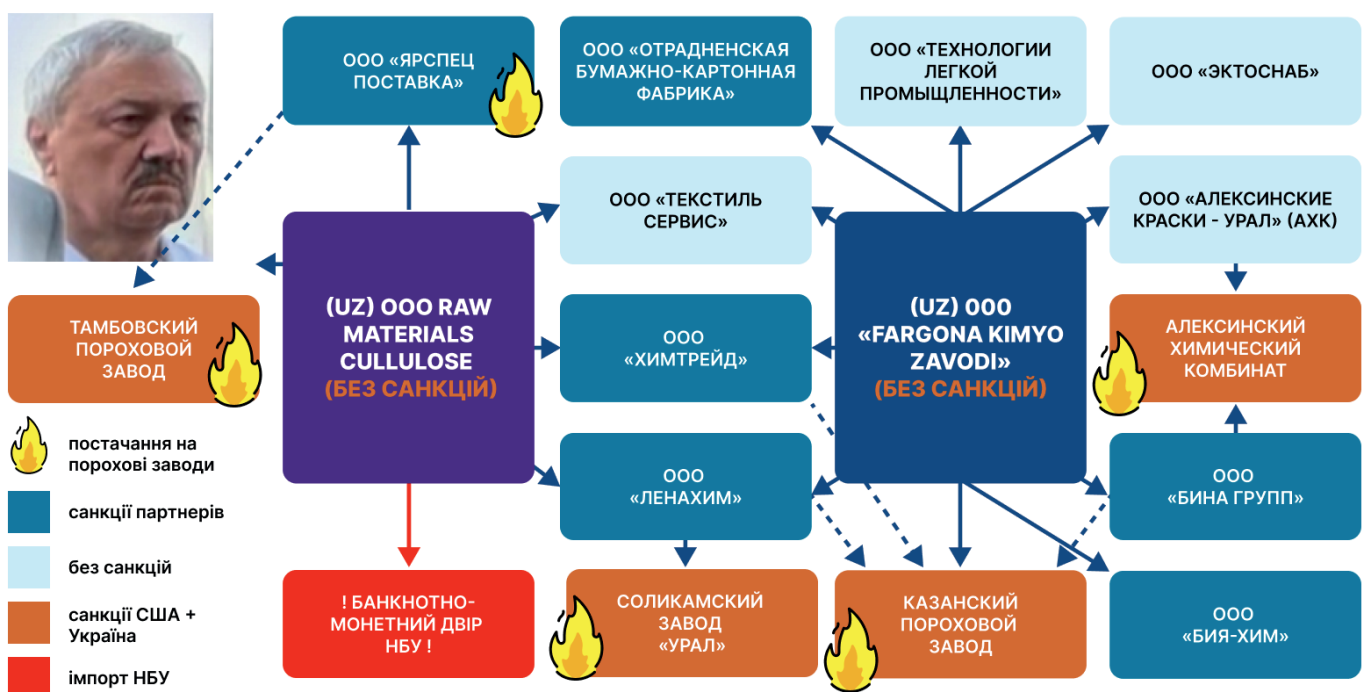
Бавовняна целюлоза та її похідні (бавовняна вата і відходи бавовняного виробництва) є головним джерелом для виробництва нітроцелюлози і далі, вже на її основі, твердо-го ракетного палива, пороху для артилерійських снарядів та боєприпасів до стрілецької зброї. **Росія майже не вирощує бавовну**, тому імпортне забезпечення підприємств ВПК вищевказаною сировиною має для неї критичний характер. Головним експортером цих компонентів до рф є Узбекистан.

Міжнародні дослідження досить детально розкривають чисельні схеми постачання бавовняної целюлози до

порохових заводів рф та визначальну роль у цих схемах громадянина Узбекистану та рф Рустама Мумінова (існує інформація про наявність в нього британського та ізраїльського громадянств), а також його партнера Михайла Глухова, які контролюють виробництво листової, пухкої та рулонової целюлози на Ферганському (ООО «FARG'ONA KIMYO ZAVODI») та Джизакському (ООО «Raw Materials Cellulose») хімічних заводах з виробництва бавовняної целюлози.

В результаті аналізу цього матеріалу з використанням міжнародних митних баз даних, складено Схему експорту структурами Р. Мумінова целюлози до рф у 2022 – 2024рр.

Малюнок 1. **Експорт целюлозної продукції структурами Р. Мумінова до рф у 2022 – 2024 рр.**

Узгоджений санкційний вплив України і, перш за все, партнерів на ЮО Узбекистану, які поставляють целюлозу до рф, а також безпосередньо на ключові ФО, підприємства яких організують як прямі, так і приховані поставки цієї стратегічної для ВПК рф сировини, критично вплине на спроможності рф продовжити агресію.

Вразливість цих схем поставок збільшується тим, що ФО, які стоять за ними мають свої активи в країнах Заходу.

Для досягнення успіху санкційний вплив повинен бути підкріплений дипломатичними зусиллями в цьому напрямку, як, доречі, і кожному випадку застосування санкцій.

Залежність ВПК від титану як стратегічного ресурсу

Необхідність ретельного перегляду та вивчення чинної санкційної політики щодо титанової галузі Російської Федерації зумовлена масовим використанням виробів із титанових сплавів у російській військовій техніці – ракетах, літаках, гвинтокрилах, надводних суднах і підводних човнах, а також в атомній енергетиці, яка є одним із ключових джерел поповнення бюджету та валютних надходжень рф.

Росія володіє однією з найбільших у світі сировинних баз титану – на неї припадає близько 14,5% світових запасів. Водночас її внесок у світове виробництво титанових концентратів становить лише 0,03%. Попри спеціалізацію на виробництві титану, Росія критично залежить від імпорту сировини, оскільки власні родовища важкодоступні через складні геологічні умови.

Починаючи з 2022 року, рф намагається вирішити цю проблему, усвідомлюючи свою залежність від постачання критичного матеріалу.

У 2023 році обсяг споживання титану на аерокосмічному ринку Росії становив 59% від загального споживання. Зокрема, понад 40% титанової продукції було використано у виробництві двигунів, ще понад 19% – у будівництві літаків, вертольотів та в космічній галузі. Такі дані навів Дмитрій Курочкін, керівник департаменту маркетингу російського титанового гіганта ПАТ «Корпорація ВСМПО-АВІСМА», під час конференції «Титан-2024».

За **МИТНОЮ СТАТИСТИКОЮ**, у період із **січня по липень 2024 року** Росія імпортувала **титану та титанових виробів** на суму **125 776 725 доларів США**.

Основна частина імпорту припала на:

- **синтетичний рутил** – 57,34%,
- **титанову руду** – 15,53%,
- **титановий шлак** – 10,37%,
- **титанові пластини** – 7,15%.

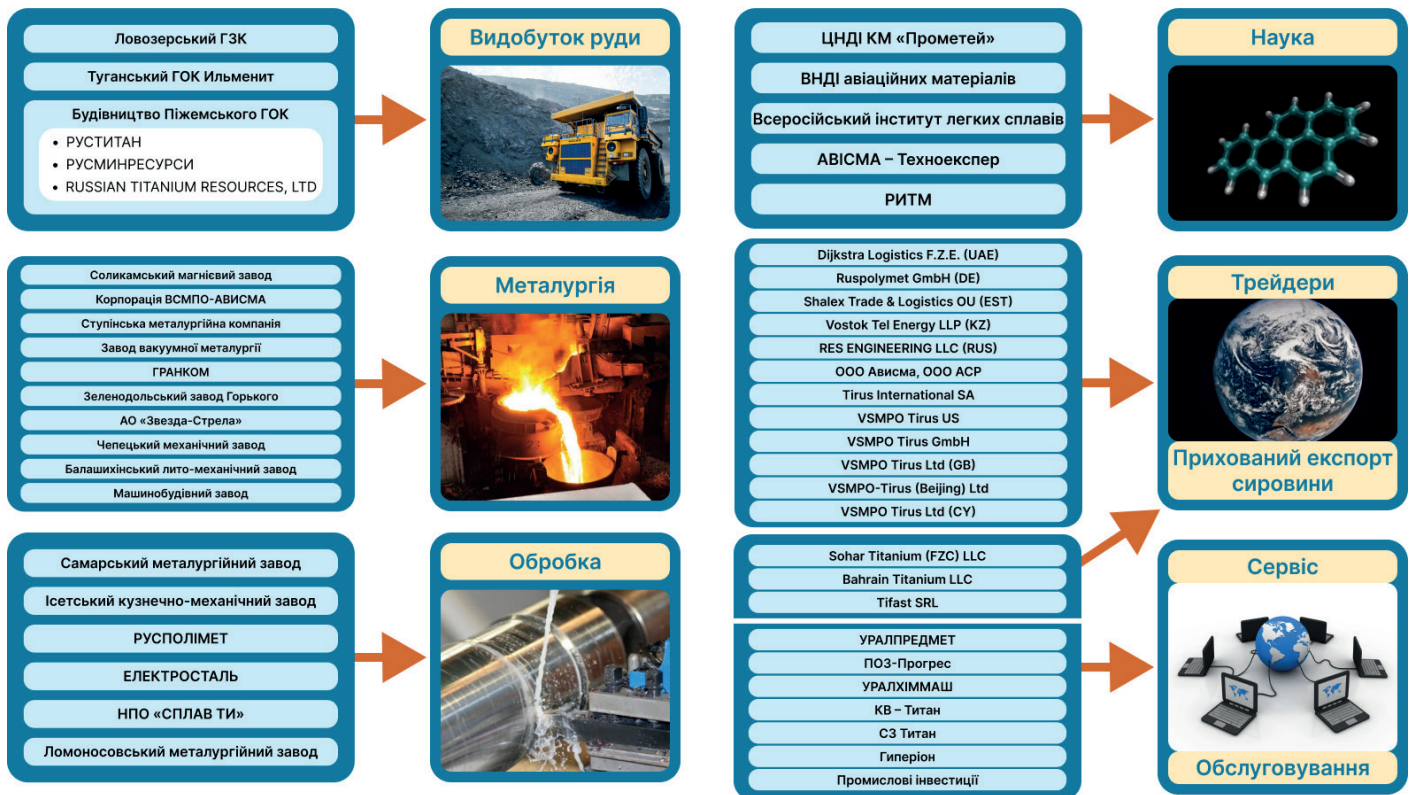
Структура титанової галузі рф

На Мал.2 наведено встановлену структуру титанової галузі рф, 48 наведених компаній якої охоплюють процеси від видобутку і постачань сировини до збуту готової продукції.

Це можуть бути як компанії, що спеціалізуються переважно на виготовленні продукції з титанових сплавів,

так і великі підприємства (здебільшого воєнної спрямованості), які мають в своєму складі відокремлені, добре оснащені титанові виробництва. Для зручності аналізу вказані компанії згруповано у 6 умовних груп.

Малюнок 2. Структура титанової галузі росії

Титанова галузь є критично важливою для ВПК будь-якої з розвинутих країн, перш за все для сигментів авіо- і ракетобудування.

Це стосується і ВПК рф. Крім того, як бачимо з вище наведеного, в цій галузі у рф є і вразлива ланка – критична залежність від імпорту сировини. Але нанести удар по титановій галузі економіки рф шляхом застосування санкцій на обмеження постачання сировини сьогодні проблематично.

Сформована десятиріччями критична залежність західних виробників

високотехнологічної продукції з титанових сплавів від комплектуючих та напівфабрикатів, виготовлених в ПАТ «Корпорація «ВСМПО-АВИСМА», суттєво утискає західні країни-партнери в їхній рішучості у санкціонуванні підприємств російської титанової галузі.

Треба шукати вразливі місця в секторі обробки титану. Прикладом такого можливого пункту впливу може бути АТ «Ісетський ковальсько-механічний завод».

ИСЕТСКИЙ КУЗНЕЧНО-МЕХАНИЧЕСКИЙ ЗАВОД

(АТ «Ісетський ковальсько-механічний завод», ОГРН 1176658011298, 624006, Свердловская область, Сысертський район, п. Большой Исток, ул. Калинина, д. 1).

Основною діяльністю АТ «ІКМЗ» є **виготовлення напівфабрикатів високого ступеню готовності з титану**. В якості сировини використовується титанові заготовки виробництва АТ «Ступінський металургійний комбінат» та АТ «Чепецький механічний завод». У 2020р. ІКМЗ пройшло Міжвідомчу комісію (МВК) та акредитоване до НДЦ «Курчатівський інститут» - ЦНДІ КМ «Прометей» на право виготовлення продукції з титанових сплавів.

ІКМЗ є постачальником продукції для таких заводів ВПК рф, як **Об'єднана суднобудівна компанія, «Вертольоти росії», Держкорпорація «Росатом», «Тураївське машинобудівне конструкторське бюро «Союз»** – один з основних російських розробників двигунів для космосу та ВПК і ФДУП «Виробниче об'єднання «Маяк» – перший російський промисловий об'єкт атомної галузі, провідне підприємство ядерного збройового комплексу рф.

Також партнерами підприємства є такі відомі підприємства ВПК рф, як **АТ Корпорація «Тактичне ракетне озброєння», АТ «МВО ім. І. Румянцева», АТ «Конструкторське бюро хімавтоматики» (КБХА).**

Після вторгнення військ рф до України, обсяг **замовлень на титанову продукцію ІКМЗ збільшився в 7 – 8 разів (!!!)**. Щоб впоратися з обсягом замовлень завод намагається максимально використовувати наявне обладнання шляхом **введення додатко-**

вих змін – вночі та у вихідні дні.

Зараз на території ВЕЗ «Титанова долина» ІКМЗ **терміново закінчує першу чергу нового заводу, введення другої черги - кінець 2026 р.** Запуск нових виробничих площ дозволить підприємству багатократно збільшити обсяги виробництва титанових деталей для ВПК, перш за все - **розкатних кілець для авіадвигунів та двигунів крилатих ракет.**

У 2024 р. різко виросли економічні показники підприємства – виторг збільшився на 109%, сягнувши 1,6 млрд. руб., чистий прибуток збільшився на 234%, сягнувши 101,5 млн руб.

Санкції України та країн-партнерів не вводилися.

Враховуючи практично монопольне положення АТ «Ісетський ковальсько-механічний заводу» в виготовленні вузького, але незамінного продукту для підприємств ракетобудівній і авіобудівній галузі рф, ефективний вплив на цей завод завдасть по ним відчутного удару, в наслідок якого слід очікувати призупинення їх діяльності.

Приклад «Ісетського ковальсько-механічного заводу» демонструє запропонований у цьому дослідженні перехід до **нової моделі санкційної політики**, яка ґрунтується не лише на масовому впливі на юридичних осіб військово-промислового комплексу, а й на виявленні критичних вузлів у корпоративній структурі та спрямуванні санкційного тиску саме на ці уразливі точки.

Загальні висновки

1. У санкційній політиці України можна виокремити два етапи.

На першому (2015–2022 роки – період ведення агресії гібридними методами) санкційна політика здебільшого була спрямована на протидію інформаційному впливу агресора в рамках його інформаційної війни. Із 3065 накладених на юридичні особи санкцій 2755 стосувалися інформаційних ресурсів (субдоменів), 119 – програмних продуктів, 68 – логотипів. Така політика дала свої результати й дозволила Україні досягти перелому в інформаційному протистоянні.

Водночас військово-промисловий комплекс (ВПК) агресора залишався майже поза санкційним впливом.

На другому етапі (лютий 2022 – вересень 2025 років) санкціоновано 4017 юридичних осіб, з яких 506 (12,8 %) належать до ВПК рф. Санкційний тиск на ВПК зріс, але не набув вирішального впливу. Із 1701 встановленої юридичної особи ВПК рф станом на початок дослідження (лютий 2025 року) лише 585 (34 %) перебувають під санкціями, а 1116 (66 %) – поза ними. ВПК рф не

тільки зберіг свій потенціал, а й нарощує виробничі спроможності.

2. Україна практично в повному обсязі (93–98 %) підтримує санкційну політику партнерів. Підтримка партнерами санкційної політики, ініційованої Україною, залишається низькою (від 8 % до 56 %).

3. Частка юридичних осіб ВПК серед усього масиву санкціонованих юридичних осіб залишається низькою. Станом на липень 2025 року Україною санкціоновано загалом 7082 російські юридичні особи (частина з яких не була врахована в дослідженні, оскільки воно розпочалось у лютому). Лише 597 (8 %) з них мають відношення до ВПК рф.

4. Введення санкцій проти всіх юридичних осіб ВПК без попередньої оцінки, у поєднанні з тотальним санкціонуванням інших ключових галузей економіки рф, потенційно збільшить кількість санкціонованих юросіб до десятків тисяч. Такі масштаби навряд чи зможуть бути підтримані партнерами України, а без їх підтримки санкційна політика не буде ефективною.

До того ж **практично неможливо відслідкувати й перекрити шляхи обходу такої кількості санкцій**. Фактично це еквівалент запровадження торговельного ембарго, яке може бути ефективно здійснене лише за залучення широкої міжнародної коаліції або за рішенням ООН – що нині з огляду на геополітичну ситуацію мало ймовірно.

5. Кардинальне підвищення ефективності санкцій, що можуть примусити рф припинити агресію, полягає у проведенні скоординованої Україною та партнерами санкційної політики, спрямованої на ті складові ВПК рф, які критично залежать від стратегічного імпорту і не можуть бути в достатній мірі компенсовані союзниками рф.

6. При реалізації такої санкційної політики доцільно керуватися такими підходами:

- Виділити санкційний вплив на ВПК рф в окремий напрямок санкційної політики. Мета – **системний, масований санкційний тиск на ВПК рф** та його критичні складові.
- Виявити підприємства ВПК, їхніх партнерів-постачальників (включно з тими, що працюють за межами рф). Провести відбір для подальшого дослідження най-

більших підприємств, що виробляють кінцеву стратегічно важливу продукцію (артилерійські снаряди, БПЛА, ракети, бойові машини тощо). Виявити ланцюги постачання для цих підприємств – сировину, ключові комплектуючі, обладнання, технології. **Здійснити санкційний тиск на критичні точки в цих ланцюгах** з метою ускладнити або порушити повний цикл постачання й виробництва військової продукції.

- **Координувати з партнерами (перш за все з ЄС і США)** санкційну політику щодо конкретних підприємств. Нанесення скоординованих санкційних ударів (одночасно від ЄС, США та інших партнерів) по критичних точках підприємств і ланцюгах постачання призведе до відчутних наслідків для ВПК рф, аж до припинення або значного скорочення виробництва.

7. **Дослідити та перекрити можливі шляхи постачання критичної сировини** для виробництва військової продукції до рф через територію України. Припинити транзит критичної сировини територією України до рф.

Санкційний тиск на ВПК рф – лише один із напрямків санкційної політики в умовах повномасштабного вторгнення. Досягнення результатів щодо обмеження виробництва озброєнь і воєнної техніки рф можливе лише за умови системності, цілеспрямованості, координації зусиль із партнерами та фокусування саме на критичних ланках ВПК рф.

Не зважаючи на необхідність посилення санкційного тиску на ВПК рф, слід продовжувати здійснювати обмежувальні заходи в інших напрямках – зокрема на бюджетоутворюючі галузі економіки рф, інформаційні ресурси, програмні продукти, олігархів та їхні активи тощо.

